

Unghiul mort nu există

— VIRGIL IORDACHE —

DIALOG

ÎNTR-UN eseu recent¹ dl Sorin Lavric susține ideea că filosofii își scriu textele dintr-un unghi mort. Acest mod de abordare i-ar împiedica să aibă parte de o receptare adecvată din partea cititorilor. Recunosc faptul că am fost prins de lectura textului. Din această perspectivă și-a atins pe termen scurt scopul declarat, generând emoțiile de rigoare. Într-un al doilea pas de raportare la text am încercat să îi elucidez structura. Epuizat de tentativă, m-am concentrat în cele din urmă pe cele patru argumente explicate pe care autorul le aduce în susținerea ideii propuse, și anume:

1. Nimeni nu citește în vederea textului.

2. Nimeni nu scrie în nume propriu.

3. Nu există opere clasice.

4. Ideea este o reprezentare mentală.

În urma analizei acestor argumente cred totuși că dacă textul „Unghiul mort” îmi va rămâne în memorie, va fi prin latura lui cognitivă, nu prin emoția pe care a transmis-o. Am ajuns la convingerea că unghiul mort de care vorbește dl Sorin Lavric nu există. Patru sunt contra-argumentele care pledează pentru inexistența unghiului mort.

1. *Oricine citește în vederea textului*, pentru că el însuși este un text. Nu doar un text, dar și un text. Prin textul pe care îl citește persoana își extinde eul. El este, într-un mod structurat de scopuri, lumea, iar lumea are și acest nivel de funcționare, prin adevăr. A fi text înseamnă pentru ea a funcționa obiectiv pentru a te descurca mai eficient (nu neapărat și mai eficace) prin hățișul lumii. Mai mult, există o

regiune a lumii în care adevărul este aplicabil într-un sens tare, ca adevăr prin corespondență cu faptele, și aceasta este zona imediatului, a ființării la îndemână² (o zonă nu neapărat congruentă, sau măcar asemănătoare, la diferite persoane). Din această perspectivă, se poate trăi într-un adevăr, și implicit se poate trăi prin rezistență la minciună. Dacă nu citim în vederea textului, în vederea noastră ca text, atunci nu putem rezista la minciună și vom fi copleșiți de totalitarism.

2. *Oricine scrie în nume propriu*, pentru că persoana este de un nivel mai profund (ontologic) decât condiționările sociale care dau identitatea eului (ontic). **Cum** scrie persoana depinde de contextul social și cultural, nu faptul că scrie. Nu este cazul să facem paradă de altruism și pășare de ceilalți, fie și de lectorii noștri, pentru că altruismul este o formă subtilă de egoism. Este de ajuns să ajutăm pe cât ne stă în puteri și atât.

3. *Există opere clasice*, și anume cele care dau măsura cea mai bună a omeneșului. Nu există o lume a prezentului și o lume a trecutului, decât din punct de vedere ontic. Lumea ontică a trecutului face parte din lumea prezentului ca o extindere a trecutului esențial al persoanei, ca parte din eul acesteia. Homer te entuziasmează, Kant te emoționează iar Heidegger te face să plângi de bucurie.

4. *Ideea nu este o reprezentare mentală*, pentru că nu există reprezentări mentale. Reprezentarea mentală este un concept psihologic cu anumite utilitate teoretică. În calitate de concept

„minte” este parte a lumii, dar referentul acestui concept are același statut pe care îl are referentul conceptului de quarc. Spre deosebire de referentul unui concept, care în anumite cazuri este lipsit de realitate, ideea este întotdeauna o parte a lumii. De exemplu ideea de reprezentare mentală este o parte a lumii, în timp ce reprezentarea mentală nu. O idee este un lucru discursiv, adică un lucru care are funcție de semnificare, adică un lucru prin care ne reprezentăm altceva, o altă realitate, absentă, sau o posibilă realitate, sau o pură ficțiune logic posibilă. O idee este o entitate nefizică, dar asta nu înseamnă că este o reprezentare mentală. Nu este nici entitatea fizică prin care avem acces la ideile altora (de exemplu acest text pe ecran). Ideea este accesibilă direct în lumea persoanei, a fiecăruia dintre noi care este o persoană (pentru că am început să am înțeles că toți oamenii sunt persoane). Dar ideile unei persoane pot fi accesibile și altor persoane doar prin intermediul unor entități fizice (purătorii de sens).

O idee nu este neapărat un gând propozițional. Brâncuși avea ideea păsării măiastră și ne-a arătat-o creându-i referentul. Ideea de artă a fugii aparținea lumii lui Bach (lumii persoanei Bach, nu epocii, etc), și el a pus-o într-o formă purtătoare pe care tot încercăm să o finalizăm și să o înțelegem. Ideea de Dumnezeu aparține lui Isus și ne-a arătat-o prin însăși viața Lui ca semn (de atunci încoace omul nu mai poate fi decât un Dumnezeu ratat).

Canalele de comunicare, cum sunt televiziunea și cartea, au performanțe

diferite în transmiterea ideilor de feluri diferite. Nu e nimic rău cu televiziunea, ci cu cei care o folosesc. Sunt mulți cei cărora le-ar plăcea să vadă interviuri cu Putnam, Rorty, Flonta sau Pîrvu, iar citirea cărților lor nu satisface această preferință. Avem nevoie de o televiziune pentru elite, pentru o mie de oameni, emisiunile culturale nu sunt suficiente. Dacă avem și resursele să o creăm și să îi achiziționăm serviciile este altă chestiune.

Idei în dialog înseamnă încercarea persoanelor de a-și cunoaște reciproc lumile discursive, de a-și sonda reciproc trecutul esențial. Pentru că ideile personale susțin memoria personală și astfel identitatea eului. Idei în dialog înseamnă afirmarea eului tău și (un și logic) afirmarea eului celuilalt. Idei fără dialog înseamnă instrumentalizarea celuilalt, tratarea lui doar ca mijloc pentru alte scopuri decât iubirea. Nu pot exista idei în dialog fără toleranță, și nu poate exista toleranță fără o minimală iubire de semenii.

Dacă se poate spune că există o pată oarbă atunci când scrii, ea acoperă întregul câmp vizual, nu doar o parte din el. Suntem lumi izolate, monadice, dar cu ferestre larg deschise unele către altele. Ferestre ale speranței pe care intră iubirea sau ne iubirea semenilor, generând emoții și cunoaștere.

✎

¹ Sorin Lavric, „Unghiul mort”, *Idei în Dialog*, nr. 12 (39), 2007.

² Ființarea la îndemână nu include zona clasei de referință a discursului științific, deși include în ea discursul științific. ✎

O chestiune de optică

— SORIN LAVRIC —

CRED că domnul Virgil Iordache și cu mine avem păreri mult mai apropiate decât lasă de înțeles textul dînsului. Intuim aceleași nuanțe, atîta doar că le exprimăm diferit, și fiindcă le exprimăm diferit ajungem

să nu ne mai înțelegem. Aceasta e drama oricărei polemici filozofice, că se preschimbă într-o interminabilă discuție despre cuvinte, fiecare opoent încercînd să-i arate celuilalt că nu a înțeles ce vroia să spună prin cutare sau cutare cuvînt, și de aici se începe o

horă patologică: o baterie a apei în piua culminînd într-o sastisire reciprocă. Un cititor atent va simți imediat ce se întîmplă: nici unul din preopinienți nu știe exact cum stau lucrurile, numai că nu vrea să recunoască, și asta din orgoliu. Nu știu dacă cineva și-a schimbat

opiniile la capătul unei polemici. De obicei se întîmplă invers: fiecare se adîncește cu încăpăținare în tranșeele ideii pe care o apără.

Prin urmare, mărturisesc de la început că nu știu dacă am dreptate. Și cum singurul mod de a ocoli o ceartă în

jurul cuvintelor este apelul la imagini, voi recurge la o analogie. Dl Virgil Iordache știe cu siguranță de accidente rutiere provocate de fenomenul optic al „unghiului mort”. Oglinzile retrovizoare nu pot acoperi toată aria vizuală pe care ar trebui s-o țină sub observație un șofer. Mereu va exista o zonă dinapoi a șoferului pe care privirea lui nu va putea s-o vadă. Iar când din acea zonă apare o mașină, accidentul e inevitabil. Nu poți evita ceea ce nu vezi. Reacția celor care au trecut prin acest ghinion e aceeași: „Nu l-am văzut, mi-a intrat în unghi mort!”.

Generalizând, când ceva îți intră în unghi mort, el nu mai există pentru tine: atenția ta e orientată în altă parte, și tocmai de aceea ești surprins când te pomenești influențat chiar de el. În fond, reușita unui om depinde în mare măsură de arta cu care știe să-și depisteze unghiurile moarte ce-i blochează optica vieții. Când spun de pildă că viața cere un efort de conștientizare, asta înseamnă că mă străduiesc să elimin cât mai multe din petele orbe care-mi împiedică înțelegerea. Când scapi de un unghi mort ești un pic mai liber. Așa cum pe retină există în mod natural o pată oarbă unde razele de lumină nu se focalizează spre a forma o imagine, tot

scape de cât mai multe din unghiurile moarte cu care psihologia colectivă l-a încărcat în timp. Parafrazându-l pe Heidegger, *das Man*-ul și „căderea în cotidianitate” sunt cauzele majore ale apariției unghiurilor moarte. Ele ne insuflă niște vederi din pricina cărora, în mod paradoxal, nu mai vedem lumea decît în anumite privințe și numai sub anumite aspecte. Celelalte laturi par să nu mai existe și totuși continuă să ne influențeze fără să știm. Rostul oricărei propagande este să inoculeze oamenilor tocmai acele unghiuri moarte de care are nevoie pentru a-i face pe oameni să vadă numai ceea ce vrea propaganda. Unghiurile devin sursa unor reflexe psihice necondiționate care se perpetuează de la sine, chiar și în lipsa presiunii ideologice. Orice cenzură mediatică se bazează pe cultivarea în mintea oamenilor a unor pete orbe. Căci adevărata cenzură nu e cea în care ți se dă de înțeles că subiectul e tabu și deci e periculos să fie abordat, ci ea în care ți se induce convingerea că subiectul nu mai există fiindcă a fost definitiv clarificat. Rezolvi problema lichidînd-o. Cine contestă soluția încalcă interdicția și pășește în raza unghiului mort. V-aș putea da exemple strigătoare la cer de inducere mediatică

curge, el intuiește că te miști în zona nisipurilor mișcătoare: în acel loc unde unghiul mort devine vizibil.

Și acum ajung la tema noastră. Filozoful care scrie un text suferă de fenomenul optic al unghiului mort: atenția lui e îndreptată cu precădere asupra textului, și nu asupra cititorului care îl va citi. Din cauza aceasta, el nu poate anticipa felul în care va reacționa cititorul. Reacția cititorului a intrat, pentru filozof, în unghi mort. Din această cauză, el crede că valoarea textului e intrinsecă textului, cînd de fapt valoarea se naște sub ochii cititorului și se încheie cînd lectura a luat sfîrșit. Complicitatea celor doi dă naștere valorii, iar un autor e cu atît mai bun cu cît știe să întrețină complicitatea cititorului. În schimb, dacă nu-i poți prevedea reacția n-o poți declanșa, și dacă n-o poți declanșa n-o poți spori, și dacă n-o poți spori nu ai ce căuta în lumea scrișului. Cum nu pot acum să reiau ideile din articolul „Unghiul mort”, îi voi răspunde punctual domnului Virgil Iordache la obiecțiile sale.

1. *Nimeni nu citește un text în vederea textului.* Și eu și domnul Virgil Iordache spunem exact același lucru, dar cu alte cuvinte. Eu spun că un cititor, cînd citește un text, are atenția îndreptată

vederea textului, pentru că e înșușit este un text”, introducînd o echivalență pe care o pot accepta în linii mari: că omul e un text. În acest caz, lectura devine confruntarea dintre două texte, cel din cititor și cel oferit de autor: „Dacă nu citim în vederea textului, în vederea noastră ca text, atunci nu putem rezista la minciună și vom fi copleșiți de totalitarisme”. Sunt de perfect acord, dar nu e așa simplu: ca să rezisti minciunii trebuie s-o depistezi, și ca s-o depistezi trebuie să știi căruia unghi mort din tine îi corespunde ea. Împotriva unei informații false pe care o comunitate întreagă o ia drept adevăr irefutabil nu poți lupta strigînd în gura mare că e minciună: nu te crede nimeni. Trebuie mai întîi să arăți ce pată oarbă din mintea oamenilor face posibilă acea minciună, și atunci ei îți acordă o minimă încredere.

2. *Nimeni nu scrie în nume propriu.* Domnul Virgil Iordache afirmă contrariul: „Oricine scrie în nume propriu, pentru că persoana este de un nivel mai profund (ontologic) decît condiționările sociale care dau identitatea eului (ontic)”. Deosebirea dintre noi vine din împărțirea altei paradigme, deci aici nu ne rămîne decît să ne păstrăm fiecare punctul de vedere. M-aș bucura din inimă ca în mine să fie un nucleu dur ontologic pe care condiționările sociale să nu-l altereze decît superficial, adică ontic. Cel mai profund în noi nu e ontologic, ci biologic genetic. El mă condiționează hotărîtor și abia apoi intervine influența socială, care este de fapt una psihologică. Dar dacă dau la o parte biologicul și psihologicul, nu cred că mai rămîne ceva din mine. Aceasta e paradigma în care mi-am scris articolul „Unghiul mort”. În cealaltă paradigmă, a logosului divin trecut în carne și devenit onto-logic, afirmația lui Virgil Iordache e cît se poate de valabilă.

3. *Nu există opere clasice.* Altfel spus, orice operă e supusă uzurii timpului. Eu prin „clasic” înțelegeam o valoare pe care trecerea timpului nu o alterează. Clasicul e imuabilul. În lumea asta, așa ceva nu există. În plus, clasicul presupune o clasare, adică ierarhie valorică, și orice ierarhie presupune o convenție valabilă într-o anumită epocă. Cînd trece epoca, trece ierarhia, și atunci clasicul se declasează, se declasicează, se degradează, și oamenii nu se mai regăsesc în el. Faptul că Virgil Iordache plînge de bucurie citîndu-l pe Heidegger nu este un contraargument la ideea mea. I-aș spune lui Virgil Iordache: „Haideți să vorbim peste 10 ani”.

4. *Ideea este o reprezentare mentală.* Domnule Iordache, aici mărturisesc că nu v-am înțeles argumentația, prea prolixă după părerea mea. Iar felul în care începeți mă amuțește: „Ideea nu este o reprezentare mentală, pentru că nu există reprezentări mentale”. Dacă veți închide ochii chiar acum și totuși veți continua să vedeți ceva, acel ceva pe care îl vedeți e o reprezentare mentală. Dacă îmi spuneți că ea nu există, atunci nu știu ce să mai cred. În rest, sunt de acord în linii mari cu nuanțele dumneavoastră, atîta doar că spre final căpătați un ton de predică dulceagă, depănată parcă în scop caritabil: stringerea de fonduri sub auspiciile iubirii și toleranței. În rest, mă bucur că articolul meu v-a atras atenția.

astfel în mintea mea există unghiuri moarte din cauza cărora am capul ticsit cu prejudecăți. Toate aceste pete orbe mă pot schilodi pînă la stadiul infirmității morale și pînă la pragul degringoladei valorice.

În fond, un om crește spiritual numai în măsura în care reușește să

a unor unghiuri moarte, dar ele ar fi insuportabil de incorecte politic. Și apoi, dacă vă amintiți, spuneam în acel articol că e o greșală să fi sincer. Nu oricui i se poate spune orice. Soluția e vorba insinuantă, pe ocolite. Și totuși cititorul te va înțelege foarte bine, fiindcă dincolo de literele pe care le par-

către altceva decît textul. El citește litere dar vede imagini, niște imagini care îi evocă alte cuvinte – și tot așa. În ultimă instanță, fiecare om citește o carte în vederea propriei sale persoane. El se are în vedere pe sine în cursul lecturii. Virgil Iordache spune același lucru cînd scrie că „Oricine citește în